

Kopia

Original w Archiwum Zakładowym T

BBokolo

POLITECHNIKA ~~placęć wykonawcy~~ KA

ul. Podgórska 100

01-588 Kraków

tel. 012 251 11 11

A-10395

CPBP 08.06-III-6

ul. Warszawska 17, 01-588-00-00 w. 400

01-588 Kraków

TEMAT PRACY:

MODELOWE ZAGOSPODAROWANIE REJONÓW I OŚRODKÓW WYPOCZYNKOWYCH
CPBP 08.06./III/06

ZLECENIODAWCA:

INSTYTUT TURYSTYKI

Zlecenie Znak

z dnia

IT L.dz. 1097 / 86

27.08.1986

Nr UMOWY

A - 3/ 516 / Z / 86

20.11.1986

Zespół autorski

Opiekun Naukowy:

Prof. Witold Cęckiewicz

Kierownik Tematu:

Dr Wojciech Kosiński

Opracowanie Socjologiczne:

Doc. Jerzy Mikułowski-Pomorski

Współpraca:

Mgr Zofia Grudzień-Spitzbarth

Opracowanie Graficzne:

Grupa studentów Wydz. Arch. Pol. Krak.

DYREKTOR INSTYTUTU

Prof. Witold Cęckiewicz

KIEROWNIK ZESPOŁU-ZAKŁADU

Prof. Witold Cęckiewicz

Centralny Program Badań Podstawowych

CPBP 08. 06.

"Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego"

Koordynator: prof. Krzysztof Przećławski

Instytut Turystyki

Warszawa

Grupa Tematyczna III.

CPBP 08. 06 / III

"Potencjał przestrzenny a rozwój turystyki polskiej"

Koordynator: dr Romana Przybyszewska-Gudelis

Instytut Turystyki

Oddział w Bydgoszczy

Temat 06.

CPBP 08. 06 / III / 06.

"Modele zagospodarowania rejonów i ośrodków
wypoczynkowych"

Opiekun naukowy: prof. Witold Cęckiewicz

Politechnika Krakowska

Kierownik tematu: dr Wojciech Kosiński

Politechnika Krakowska

Autor części socjologicznej: doc. Jerzy Mikułowski-

Pomorski

Akademia Ekonomiczna

Kraków

Etap II

Tom pierwszy

Kraków 1987

SPIS TRESCI

tom pierwszy

	str
Wstep	3
Literatura i źródła	18
Diagnoza - rehabilitacja przestrzeni przez turystykę	35
1. Regiony turystyczne w osadnictwie tradycyjnym (skala planowania przestrzennego)	37
2. Ośrodek turystyczny - wieś i miasteczko (skala urbanistyczna, rurystyczna)	45
3. Kształtowanie zespołów turystycznych (skala urbanistyczno - architektoniczna)	49
Założenia dla badań społecznych	55
1. Uwagi wstępne	56
2. Zadania wyznaczone badaniom społecznym	59
3. Wybór regionu badań	64
4. Charakter proponowanych badań społecznych	66
5. Problematyka badań	68
6. Organizacja badań i ich harmonogram	69
7. Problemy finansowania badań	71
8. Proponowany skład zespołu badawczego	71

W S T E P

MODELOWE ZAGOSPODAROWANIE REJONÓW I OŚRODKÓW
WYPOCZYNKOWYCH

ETAP DRUGI

1987

WPROWADZENIE

Zasadniczą zawartością merytoryczną naszego opracowania w II-m etapie jest analiza diagnostyczna znacznej ilości przykładów realizacyjnych, projektowych i koncepcyjnych, dotyczących rejonów i ośrodków wypoczynkowych. Podsumowanie tego materiału, czyli określenie diagnozy: w jakim stanie znajduje się rzeczywistość i tendencje projektowe w naszej dziedzinie, daje punkt wyjścia do etapu trzeciego, tj. prognozy w postaci kształtowania rozwiązań modelowych.

Podstawy interpretacji badawczej

Podstawą interpretacji badawczej, znajdującej wyraz zarówno w doborze materiału badanego, jak również we wnioskowaniu, jest dotychczasowa teza naszego opracowania, iż szczególnie przydatną formułą kształtowania przestrzeni turystycznej tu i teraz jest twórcza rehabilitacja istniejących wartości potencjalnych tkwiących w regionach miasteczek i wsi.

Generalna przesłanka pracy w drugim etapie jest zgodnie z wytycznymi CPBP 08.08 kwestia: "jaka jest i jaka może być rola turystyki w rozwoju społecznym i gospodarczym kraju". Uwagi na ten temat zawarte są w pierwszym rozdziale programowym niniejszego tomu. Natomiast w analizie diagnostycznej sięgnięto do znacznie szerszego, również zagranicznego wachlarza przykładów, zwłaszcza pozytywnych o przesłaniu wzorcowym wobec naszych potrzeb.

Przykłady i ich analizie poprowadzono w taki sposób, aby odpowiedzieć na wskazane w "Koncepcji dalszej realizacji programu" zagadnienia: "Zmienne zależne są przemiany jakie zachodzą w miejscowościach i regionach odwiedzanych przez turystów, (m.in.) przestrzenne... Przemiany te prowadzić mogą do podnoszenia lub obniżenia poziomu, jakości i sensu życia tak mieszkańców terenów odwiedzanych, jak i turystów, tzn. mogą umacniać, kreować lub niszczyć określone WARTOŚCI".

Dla wzmocnienia pierwiastka humanistycznego pracy ("ZMIENNA NIEZALEŻNA jest człowiek i grupy społeczne...")(s.3), aby nie utkwąć w zagadnieniach profesjonalnych planistyczno-architektonicznych, podjęto w niniejszym etapie kooperację z socjologami, narazie zarysowaną w rozdziale programowym autorstwa doc. Jerzego Mikułowskiego-Pomorskiego, z perspektywami otwarcia szerszej, w pełni

współdyscyplinarnej pracy w trzecim etapie, o ile będą mogły po temu zaistnieć warunki formalne.

W analizie starano się odróżnić przyczyny i skutki według sugestii: "W przypadku grupy tematycznej III...zwrócić uwagę na rozróżnienie czynników ekonomicznych i przestrzennych warunkujących (stymulujących i ograniczających) rozwój turystyki oraz przemian gospodarczych i przestrzennych stanowiących skutek tego rozwoju" (s.5). Sprawy te zostały ostro wyodrębnione w najbardziej praktycznej części pracy, tj. przy analizie zagadnień turystycznych w gminach. Takie biegunowe ujęcie przykładów - od czołowych światowych renomowanych kurortów do ubogich i zaniedbanych gmin w Krakowskim, dobrze odpowiada na sugestie: "Badania powinny - oprócz wzbogacenia teorii - sformułować konkretne sugestie dla polityki społecznej..."(s.6). Dla pogłębienia tej kwestii raz jeszcze należy zasugerować wzmocnienie w etapie III-m współudziału grupy socjologicznej krakowskiej dla rozwinięcia w dziedzinie kompetencji nauk społecznych tego, co w ramach tematu III/06 jest opracowane w aspekcie przestrzennym.

Last but not least w dostosowaniu profilu programowego niniejszego opracowania do sugestii "Koncepcji dalszej realizacji..." jest współważna rola ekologii w kształtowaniu przestrzeni turystycznej;

"zagospodarowania przestrzennego dla potrzeb turystyki, a zwłaszcza ochrony środowiska,,(s.7),,zagrożeń środowiska naturalnego i kulturowego,,(s.8)

Współpraca

Innymi czynnikami wspomagającymi przy niniejszym opracowaniu, wynikłymi z organizacji w ramach III Grupy Tematycznej były rezultaty seminariów na temat: Struktury przestrzennej turystyki w regionie oraz roli i znaczenia wiejskiej przestrzeni rekreacyjnej (Wrocław 14 1987), oraz na temat zakresu rzeczowego terminów używanych w pracach (Warszawa 27 V 1987). W pierwszym istotna okazała się kwestia: na ile badania przestrzeni turystycznej winny mieć charakter globalny, rewidujący nawet podziały makrostrefowe (np. w Polsce strefa górską i podgórska, nizinna i pojezierna, nadmorska), a na ile należy bazować na eksponowaniu odmienności, prowadzić studium przypadku (case study), oraz na ile wieś stanowi specyficzny casus programowo-przestrzenny dla turystyki. Atrakcyjna okazała się również graficzna diagnoza stanu zagospodarowania istniejącego w zakresie turystycznym w Polsce, jej systematyka, (gdyż daje obraz SYSTEMU struktury przestrzennej turystyki w Polsce, gdyż pomiędzy elementami zachodzą istotne związki, powiązania funkcjonalno - przestrzenne), przydatna dla studiów modelowych (Stanisław

Wawrzyniak, Tadeusz Zipser, Maciej Drzewiecki), W seminarium terminologicznym szczególnie istotna była kwestia relacji zakresowej pojęcia wypoczynku i turystyki, oraz kryteria dla określenia tych relacji: cel, czas i przestrzeń.

W trakcie opracowywania tematu zaproponowano szeregowi osób kompetentnych w tej problematyce podjęcie kontaktu lub współpracy, w tym, lub kolejnym etapie. Na podstawie akwizycji zagwarantowało nam możliwość współpracy szereg osób i reprezentowanych przez nie instytucji: Biuro Rozwoju Krakowa (dyr. Ryszard Kinda), Biuro Planowania Przestrzennego w Tarnowie (dyr. Zbigniew Zjawin), Akademia Ekonomiczna w Krakowie (doc. socj. Jerzy Mikułowski-Pomorski), AWF Wydział Turystyki i Rekreacji w Krakowie (doc. Teofila Jarowiecka), prof. Stefan Tworkowski, prof. Halina Skibniewska, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej (w Warszawie prof. Tadeusz Kachniarz, doc. Hanna Zaniewska, doc. Elżbieta Wysocka, w Krakowie dr Maria Baranowska-Janota), Instytut Urbanistyki i Architektury Politechniki Wrocławskiej (doc. Tadeusz Biesiekierski), Instytut Architektury i Planowania Wsi WAPK (prof. Mieczysław Chowaniec), Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków - Zakład Historii Rozwoju Miast (dr Mieczysław Książek), Zakład Architektury Krajobrazu w IUPP WAPK (prof. Janusz

Bogdanowski), Sekcja Zagospodarowania Rekreacyjnego TUP (mgr Julitta Turczynowicz), oraz w ramach wymiany doświadczeń III grupy tematycznej dr Maciej Drzewiecki (II Oddział w Bydgoszczy).

Zgodnie z problematyką II-go etapu podjęto przy jego opracowaniu czynną współpracę z doc. Mikułowskim-Pomorskim, którego "Założenia dla badań społecznych" są zarazem rozdziałem merytorycznym niniejszego tomu, jak również stanowią ekstrapolacje dla ew. współtematu w etapie III-m; w trzech Wojewódzkich Biurach Planowania Przestrzennego zawarto umowy konsultacyjne z odpowiednimi planistami obszarów i rejonów turystycznych i w ich ramach uzyskano szereg kluczowych materiałów graficznych, tekstowych, oraz indywidualnych informacji (mgr Maria Wolakowa-Kraków, mgr Barbara Dleksińska-Filek - Nowy Sącz, mgr Andrzej Trybulski - Tarnów). Skorzystano również z konsultacji dr Mieczysława Książka z WAPK w zakresie problematyki miasteczek turystycznych, wykorzystano też jako materiał badawczy ostatnie prace dyplomowe wykonane pod jego kierunkiem (tom III). Współpraca dalsza dotyczyć będzie materiałów i informacji wyjściowych do III-go etapu, konsultacje w jego trakcie, oraz ew. dyskusji zorganizowanej pod jego koniec, przed podjęciem ostatecznej syntezy.

Teoria

Praca w II-m etapie posiada układ trzyltomowy. Tom pierwszy można określić jako TEORETYCZNY; w jego skład oprócz niniejszego wstępu wchodzi literatura przedmiotu, rozdział programowy dotyczący zagadnień przestrzenno-programowych, oraz rozdział dotyczący badań społecznych.

Literatura przedmiotu zawiera pozycje czynnie wykorzystywane w obecnym etapie pracy. Większość pozycji jest nowych w stosunku do obszernej 500-pozycyjnej bibliografii zawartej w I-m etapie pracy. Przewiduje się stopniowe włączanie nowych pozycji pojawiających się w trakcie opracowywania kolejnych etapów do powstającego "banku danych" bibliograficznych, jaki będzie w ostatecznej postaci włączony w etap końcowy. Poniższy spis bibliograficzny zawiera dwie części: literaturę publikowaną oraz źródła niepublikowane. Niektóre pozycje w spisie literatury potraktowano skrótowo, umieszczono np. jedynie nazwę i numer czasopisma monograficznego, w którym znajduje się wiele artykułów różnych autorów. W etapie końcowym przewiduje się rozczyłkowanie, celem przedstawienia w pełni klarownego "banku informacji".

Źródła niepublikowane są zasadniczo dwójakiego charakteru i dostępności: materiały planistyczne są zasadniczo osiągalne do wglądu w odpowiednich instytucjach, natomiast unikalne archiwalia są

ewentualnie możliwe do uzyskania poprzez autorów lub właścicieli. Dane informacyjne na temat dokonań i innych źródeł wiedzy o temacie pracy są ogromnie ważne dla wszelkich badaczy, ze względu na rangę i społeczną przydatność tej problematyki; z drugiej strony temat jako przedmiot badań jest stosunkowo hermetyczny, a źródła są w rozproszeniu.

Pod względem merytorycznym temat badań jest od lat niezmiennie aktualny i "palący", a zarazem znajduje się w naszym kraju w stanie pełnej stagnacji. Praktycznie ostatnie 10 lat 1977-1987 nie posunęły sprawy naprzód, ani w dziedzinie teorii, ani tym bardziej - praktyki. Zagadnienie "turystyka w okresie kryzysu" mogłoby być osobnym, rewelacyjnym przedmiotem badań wielodyscyplinarnych. Pęd i dynamika ruchu turystycznego lat '70-ych, oraz masowość inwestycji z tym związanych zostały od tego czasu jakby "zamrożone", zaś nieliczne przedsięwzięcia, zarówno domów wczasowych jak domków tzw letniskowych posiadają z reguły piętno "kryzysowe", tj. są jeszcze bardziej niż dawniej prymitywne i nie liczą się ze środowiskiem przyrodniczym i kulturowym. Proporcje uderzeń ruchu turystycznego nie zmieniły się wiele od czasu klasycznych już badań Zygmunta Skórzyńskiego i partnerów. Absurdalne przegęszczanie jednych miejsc i depresyjne niedopełnienie innych nie uległo większym zmianom. Administracja i planistyka stoją bezradne w

zakresie prawidłowej organizacji bazy turystycznej. Plany gminne w swej rutynowej formule są nieporadne w dziedzinie kwater prywatnych i nadal wprowadzają absurdalne, antyekologiczne enklawy rozproszonych grup drugich domów, poza obrysem układów osobniczych, na eksponowanych lokalizacjach. Tym zagadnieniom poświęcony jest pierwszy rozdział, przy czym uzupełniającymi tę problematykę pozycjami pozostają artykuły Wojciecha Kosińskiego "Kształtowanie zespołów wypoczynkowych na obszarach wiejskich" Miasto 5 1980 s.19-29, "Stan i perspektywy odnowy krajobrazu wsi polskiej", Wieś polska 2000 Biuletyn KPZK 110 Warszawa 1980 s.128-137, "Przemiany osadnictwa wiejskiego pod wpływem turystyki na przykładzie Polski południowej", Wieś polska 2000 II Biuletyn KPZK 122 s. 157-175, "O regionalizm w architekturze wsi polskiej" Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych 1984 s.181-210, "Urbanistyczny model miasta turystycznego", oraz "Model rekreacji dla miasta turystycznego" Szansa małych miast - Łańcut Kraków 1980 s.111-127 i 173-191. Rzeczywistość skorygowała nieco zbyt ekstrawaganckie i nieżyłowe koncepcje, zwłaszcza wielkoprzestrzenne, dotyczące pasm turystycznych, magistral, wielkich zbiorników wodnych. Natomiast życie wnosi sytuację przeciwną, brak w realizacji jakichkolwiek decyzji programowo przestrzennych kreujących przestrzeń turystyczną. Jedyne decyzje to ekstrapolacje trendów

trendów?

istniejących, prowadzące przeważnie do przeinwestowania jednych, a niedoinwestowania innych miejsc. Niniejsza praca ma w założeniu zilustrowanie i opis tych zagadnień z późniejszym zarysowaniem propozycji korygujących.

Współistnienie funkcji turystycznej w regionach wsi i miasteczek, zupełnie naturalne i oczywiste za granicą, również częściowo w niektórych krajach "realnego socjalizmu", u nas napotyka na szereg barier, od stereotypów w poglądach ludności poczynając, a na przepisach prawa i jego lokalnych interpretacjach kończąc. Ogromnie ważnym, niemal warunkującym czynnikiem jest w tym względzie sprawa polskiego rolnictwa; rola gospodarki żywnościowej i jej priorytet w warunkach kryzysu na pograniczu głodu, sprawa prywatnej własności ziemskiej i jej dopuszczalnej powierzchni, stosunek młodego pokolenia rolników do gospodarki rolnej i ewentualna relacja turystyki z tą gospodarką - konfliktowa lub współistniejąca. Równoległym problemem jest stosunek władz do prywatnego hotelarstwa i prywatnego świadczenia usług, turystycznych. Dotyczy to zarówno wsi jak i miasteczek. Wśród nielicznych atrakcyjnych nowości literatury tego przedmiotu znajdują się referat Józefa Góralczyka "Problemy aktywizacji obszarów wiejskich w Polsce w aspekcie przestrzennym" KPZK PAN 16 XI 1987, oraz artykuł Marka Stawianego

"Szansa dla architektury regionalnej" Architektura 1-2 1987 s.62-63).

Empiria

O ile tom pierwszy jest zdominowany przez teorie i oddziaływanie intelektualne, o tyle tom drugi i trzeci są opanowane przede wszystkim przez empirię i działają przykładami studialnymi, projektowymi i realizacyjnymi.

Tom drugi możnaby określić jako TYPOLOGICZNY ALBUM przykładów, dobranych w szerokim ujęciu skal i zakresów terytorialnych. Część ilustracyjna poprzedza wstęp oraz tekst wiodący oparty na przykładach i wprowadzający istotne komentarze problemowe. Każda ilustracja posiada swą "metryczkę" określającą źródło, według którego została wykonana, specjalnie dla potrzeb niniejszej pracy. A więc wszystkie rysunki są pracami oryginalnymi, interpretującymi źródła w aspekcie istotnym dla tematu pracy.

Mamy przeto do czynienia z szeroką ikonografią rejonów i ośrodków wypoczynkowych. O ile w pierwszym etapie pracy, w jej etapie koncepcyjnym, istotną uwagę skupiono na bibliografii, dającej odbiorcy szansę pogłębienia wiedzy czytanej, tego co w języku angielskim określane jest "further reading", o tyle w etapie drugim - diagnostycznym skupiono uwagę na maksymalnym w możliwym zakresie udostępnieniu odbiorcy obrazów, oraz poprzez źródła określenie

dalszej ikonografii, co możnaby analogicznie nazwać "further watching".

Kolejność przykładów została dobrana tak, aby w uporządkowany sposób umożliwiła wyprowadzenie klarownych wniosków, dających w sumie DIAGNOZĘ stanu rzeczywistości i tendencji projektowych w zakresie regionów i ośrodków turystycznych, aby w przyszłym etapie można było przejść płynnie ku studiom prognostyczno - modelowym.

Przykłady w typologicznym albumie uszeregowane są w cztery rozdziały, według skal planowania i projektownia przestrzennego, w kolejności od najszerzej do najwęższej: 1/ skala ponadregionalna i regionalna, 2/ skala miejscowa odpowiadająca rejonowi i gminie, 3/ skala ośrodkowa czyli miejscowości, 4/ skala zespołu obiektów czyli fragmentu miejscowości. Odpowiada to skalom kształtowania: ad1/ planowanie krajowe, makroregionalne i regionalne, ad2/ planowanie przestrzenne, miejscowe ogólne i częściowo szczegółowe, ad3/ planowanie miejscowe szczegółowe i projektowanie urbanistyczne (rurystyczne), ad4/ projektownie architektoiczno-urbanistyczne (rurystyczne).

W każdym z tych czterech rozdziałów uszeregowano przykłady według zasięgu lokalizacji: 1/ zagranica, 2/ Kraje Demokracji Ludowej, 3/ Polska, 4/ Polska południowa.

Przyjęto zasadę proporcjonalności ilości przykładów dla ich przydatności typologicznej i modelowej, tj. przyjęto tym więcej przykładów, im bardziej przystają one do potrzeb lokalnych.

Zawartość tomu trzeciego możnaby określić jako POLIGONY - STUDIA TERENOWE gdyż zawiera on materiały ściśle związane z turystycznymi aspektami praktyki planistycznej na terenie Polski południowej, w szeroko pojętym regionie krakowskim, obecnym obszarze trzech województw: Miejskiego Krakowskiego, Nowosadeckiego i Tarnowskiego. Analiza diagnostyczna oparta została o plany wojewódzkie, plany turystycznych gmin poligonowych, wykonane w odpowiednich biurach wojewódzkich rozwoju i planowania przestrzennego, konsultacje i studia terenowe z udziałem grupy studentów Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. W układzie systematyki typologicznej materiały te przynależą do grupy 1-szej, regionalnej (województwa i grupy gmin) oraz do grupy 2-giej (gminy). Duża konkretna przydatność tych studiów nakazała wykonać je w skalach stosowanych przez rutynowe plany zagospodarowania przestrzennego, w oparciu o oryginały.

Aneks do tego opracowania stanowią wyciągi problematyki turystycznej z opracowań planistyczno-projektowych trzech miasteczek turystycznych Polski południowej: Lanckorony (Województwo Bielsko-

Bialskie), Wiśnicza (Województwo Tarnowskie) i Sieniawy (Województwo Przemyskie), wykonanych w Zakładzie Historii Rozwoju Miast WAPK. W układzie systematyki typologicznej materiały te przynależą do grupy 3-ej (planowanie miejscowe, szczegółowe i projektowanie urbanistyczne).

Tom trzeci kończy DIAGNOZA tj. podsumowanie i wnioski II-go etapu pracy, oraz tabela typologiczna ilustrująca przyjętą systematykę, stanowiąca punkt wyjścia do trzeciego, prognostyczno - modelowego etapu pracy.

LITERATURA I ŹRÓDŁA

LITERATURA (PUBLIKACJE)

1. AGLOMERACJA Krakowska - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Miejskiego Krakowskiego (wykonany pod kierunkiem Mariana Zawily) Kraków 1977.
2. A HOLIDAY village. W: Classicism is not a Style. AD Series, London 1985.
3. ARCHITEKTURA wsi. Architektura 3 425 1985
4. BANDINI Misha "Typologies" Architectural Association AA Files. London 1984
5. BARANOWSKI Andrzej z zespołem "Kaszuby i Żuławy - czyli rzecz o metodzie" Architektura 3 1985
6. BARANOWSKI Andrzej z zespołem "Procesy współczesnych przemian wsi Pomorza a jej przestrzenne walory kulturowe" maszynopis Gdańsk 1980
7. BIEDA Krzysztof, Bielak Zbigniew, Kosiński Wojciech "Program Łancucki - studium rehabilitacji małego miasta" Teka Komisji Urbanistyki Oddziału PAN Kraków 1982
8. BOGDANOWSKI Janusz "Architektura krajobrazu" Kraków 1976

9. BOGDANOWSKI Janusz "Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu" Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1976
10. BORATYNSKI Andrzej, Kosiński Wojciech, Kuchta Zygmunt, Zuziak Zbigniew "Poszukiwanie modelu przestrzennego dla Podtatrza" W: Sprawozdanie z posiedzeń Komisji Naukowych O/PAN Kraków 1974
11. BORMI Prato "Zermatt" 1976
12. CHMIELEWSKI Jan "Metody kształtowania przestrzennego obszarów uzdrowiskowo - turystycznych w dostosowaniu do kierunkowych i perspektywicznych potrzeb w zakresie odnowy sił człowieka" W: Problemy zagospodarowania przestrzennego "Kraj" Warszawa 1965
13. CHOWANIEC Mieczysław "Zarys teorii i zasad kształtowania osiedli i terenów wiejskich" Kraków 1986
14. "DAVOS - Graubünden - Schweiz" Davos 1976
15. DEBAIGTS Jacques "Alte hauser - umgebaut und neu eingerichtet" München 1974
16. "DER MENSCH und seine Freizeit, 1980" Zurich 1980

17. DUDZINSKI Tadeusz "Szczegółowy plan regionalny terenów
górskich województwa rzeszowskiego" Miasto 1 1967
18. GADOMSKI Andrzej , Kamieniecki Krzysztof "Założenia społeczno - ekologiczne planu wsi Głusków" W: "Problemy ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego w planowaniu przestrzennym" KPZK PAN
Warszawa 1986
19. "GRAFFSCHAFT Glatz" 3 1939
20. GURJANOWA Halina "Nadmorskie miejscowości rekreacyjne
Warszawa 1975
21. GZELL Sławomir "Kalwaria Pacławska - małe miasta, wielki problem" Miasto 4 1987
22. GZELL Sławomir "Miasteczko w krajobrazie podgórskim" Warszawa - Łódź 1981
23. HUSARSKI Wacław "Kazimierz Dolny" Warszawa 1957
24. JACZEWSKI Zdzisław "Zagospodarowanie przestrzenne terenów rekreacyjnych w woj. olsztyńskim" Miasto 7 1981
25. JAGUSIEWICZ Andrzej "Przestrzenna gospodarka turystyczna w województwie elblaskim" Miasto 4 1982

26. JELESNIA - kształtowanie przestrzeni gminy. Katalog wystawy
Katowice 1983
27. KAMINSKI Zbigniew "System terenów rekreacyjnych w rejonach
o dominacji rolnictwa" Miasto 3-4 1977
28. KORBEL Andrzej Janusz "Formowanie przestrzeni na podstawie
doświadczeń ekologicznych w architekturze" W: "Mode-
lowe formy zagospodarowania przestrzennego GOP"
Ossolineum 1981
29. KOSINSKI Wojciech "Kryzys i perspektywy odnowy architektury
regionalnej" W: Materiały z konferencji naukowej
zorganizowanej przez Komisję UIA O/PAN w Krakowie
pod patronatem UNESCO Kraków 1981
30. KOSINSKI Wojciech "Lokalizacja i kształtowanie zespołów wypo-
czynnkowych na obszarach wiejskich" Miasto 5/1980
31. KOSINSKI Wojciech "Model rekreacji dla miasta turystycznego"
W: "Szansa małych miast - Łańcut" Kraków 1980
32. KOSINSKI Wojciech "O regionalizm w architekturze wsi pols-
kiej" Zeszyty Postępów Nauk Rolniczych Warszawa 1984
33. KOSINSKI Wojciech "Organizacja przestrzenna wypoczynku
weekendowego" Warszawa - Łódź 1981

34. KOSINSKI Wojciech "Studia nad miasteczkiem Bolesławów w
Sudetach Kłodzkich" Miasto 12 1980

35. KOSINSKI Wojciech "Urbanistyczny model dla miasta turystycz-
nego" W: "Szansa małych miast - Łańcut" Kraków 1980

36. KOSINSKI Wojciech, Karpinski Daniel "Bolesławów - przeszłość
i współczesność. Studium architektury regionalnej"
Wrocław 1985

37. KOSINSKI Wojciech, Setkowicz Barbara, Trojanowski Janusz
"Najnowsze tendencje aktywizacji Śnieżnika"
Miasto 7 1979

38. KOSINSKI Wojciech, Setkowicz Barbara, Trojanowski Janusz
"Rozwój funkcji rekreacyjnej województwa tarnow-
skiego" Miasto 8 1980

39. KOWALSKI Marek Arpad "Krajobraz kulturowy wsi" Przegląd
Powszechny 9 1984

40. KRUCZAŁA Jerzy, Załubska ^{Izabela} ~~Irena~~ "Rozwój uzdrowisk jako
element przestrzennego zagospodarowania Makro-
regionu Południowego" Problemy Uzdrowiskowe 6 1973

41. KUSNIERZ Kazimierz "Sieniawa - założenia magnackie" Warszawa
1984

42. MALISZ Bolesław "Problematyka przestrzennego zagospodarowania kraju" Warszawa 1974
43. MALISZ Bolesław "Trzy wizje przestrzeni" KPZK Biuletyn 125
Warszawa 1984
44. NOISZEWSKI Marian "Geographie de l'enlaidissement de l'Ardenne, per la construction et l'architecture indiscretes" Liege 1972
45. NOWACKA Magdalena "Kazimierski Park Krajobrazowy" wyd. LOP
nie datowane
46. PENCAKOWSKA Wanda, Bartkowicz Barbara, Bartkowicz Tadeusz
"Studium zagospodarowania doliny Raby" W: Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych O/PAN Kraków 1976
47. PROBLEMY Turystyki. Kwartalnik od 1984
48. PROTECTION et animation culturelle des monuments, sites et villes historiques en Europe" Bonn 1980
49. RACZ Endre "Tihany" Budapest 1978
50. RAULIN Henri "L'architecture rurale française - Dauphine"
wyd. Berger - Levrault 1977

51. RAULIN Henri "L'architecture rurale française - Pyrenees"
wyd. Berger - Levrault 1977
52. RAULIN Henri "L'architecture rurale française - Savoie"
wyd. Berger - Levrault 1977
53. ROŚCISZEWSKI Michał "Prognostyczne podstawy kierunku rozwoju
transportu w aglomeracjach" W: "Modelowe formy zagospo-
dodarowania przestrzennego GOP" Ossolineum 1981
54. "SAAS Fee - dynamic" Visp 1977
55. "SCHWEIZ - Suisse - Switzerland" ISBN 3938 (brak innych
danych)
56. SKOCZEK Andrzej "Koncepcja systemu rekreacyjnego dla Podkar-
pacia i Karpat polskich" W: Sprawozdania z posiedzeń
Komisji Naukowych O/PAN Kraków 1972
57. SKOCZEK Andrzej "Niektóre elementy organizacji przestrzennej
ruchu wypoczynkowego na terenach atrakcyjnych pod
względem krajobrazu" Teka Komisji Urbanistyki i
Architektury O/PAN Kraków 1968
58. SOLECKI Andrzej "Jana Chmielewskiego projekt zagospodarowa-
nia pasma Witów - Bukowina po ćwierćwieczu" Archi-
tektura 4-5 1971

59. SOŁOWIEW N.K., Turczyn W.S., Firsanow W.M., "Sowremiennaja architektura Francji" Moskwa 1981
60. SPRAWOZDANIE z XV Kongresu UIA w Kairze, SARP Warszawa
styczeń 1985 (materiał powielony)
61. SZAFER Tadeusz Przemysław "Diariusz lat 1976 - 1980. Nowa architektura polska" Arkady 1981
62. SŁIWINSKA - Ładzińska Wanda "Urbanistyczne problemy domów wakacyjnych w Polsce" Warszawa - Łódź 1981
63. TAHIN Gyula "Szentendre" Budapest 1981
64. TURISTICKI Svez Jugoslavie. Beograd - Zagreb 1985
65. WAWRZYNIAK Stanisław "Ochrona walorów turystycznych jako element ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce" Wrocław 1982
66. WAWRZYNIAK Stanisław "Weryfikacja dyspozycji przestrzennych Planu Przestrzennego Zagospodarowania Turystycznego Polski do 1990 roku" Wrocław 1982
67. WYZYKOWSKI Andrzej "Podstawy działań przestrzennych i programowych w procesie rewaloryzacji ośrodków miast zabytkowych" Kraków 1985

68. ZAGOSPODAROWANIE Równi Krupowej. Architektura IX - X 1979
69. ZIELINSKI Tadeusz "Perspektywiczny rozwój i zagospodarowanie przestrzenne Makroregionu Południowego" Miasto 3 1975
70. ZIEMILSKI Andrzej "Stacje sportów zimowych w krajach alpejskich" Warszawa 1973
71. "ZILLWALD Lax Feriensiedlung" wyd. GOMS AG Visp 1980
72. ZURN Marek "Wyjazdy świąteczne mieszkańców Krakowa" Ruch Turystyczny 1 1972
73. ZYCHON Stefan "Elementy struktury przestrzennej polskiego i słowackiego Podtatrza" Kraków 1970
74. ZYCHON Stefan "O kierunkach przestrzennego rozwoju rekreacji u podnóża Tatr" Architektura 4-5 1971
75. ŻYWY Skansen - (rysunek Wojciecha Koscińskiego) Aura 12 1981

ERODŁA (NIEPUBLIKOWANE)

1. ARCHIWUM Zbygniewa Martynowskiego - Kotlina Kłodzka
(Wrzosówka)
2. BOGDANOWSKI Janusz z zespołem Zakładu Architektury Krajobra-
zu "Województwo krakowskie - ochrona i kształtowanie
krajobrazu dla rekreacji" - maszynopis 1974
3. BOLESŁAWOW - materiał dydaktyczny IV roku Instytutu Urbani-
styki i Planowania Przestrzennego Politechniki Kra-
kowskiej 1979
4. BOLESŁAWOW - materiał Pracowni Konserwacji Zabytków "Zamek"
w Warszawie 1980
5. DOLINA Raby - materiał autorski Wandy Pencakowskiej, Tadeu-
sza Bartkowicza i Barbary Bartkowicz 1975
6. KONCEPCJA wykonana w Seminarium Konkursowym nt "Zagospoda-
rowanie Tatr i rejonu Skalnego Podhala" przez
zespół: Andrzej Boratyński, Wojciech Kosiński,
Zygmunt Kuchta, Zbigniew Zuziak - maszynopis 1974
7. MATERIAŁY projektowe Sivilingoniorene Gjettem - Mørch
Trondheim 1979

8. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Gdów opracowany pod kierunkiem Bronisława Barana
w Biurze Rozwoju Krakowa
9. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Kłaj opracowany pod kierunkiem Marii Wolakowej
i Stanisława Sukiennika w Biurze Rozwoju Krakowa
10. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Lubień opracowany pod kierunkiem Barbary Oleksiń-
skiej - Filek w Wojewódzkim Biurze Planowania Prze-
strzennego w Nowym Saczu
11. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Mogilany opracowany pod kierunkiem Ewy Roller
w Biurze Rozwoju Krakowa
12. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Mszana Dolna opracowany pod kierunkiem Barbary
Oleksińskiej - Filek w Wojewódzkim Biurze Planowania
Przestrzennego w Nowym Saczu
13. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Myślenice opracowany pod kierunkiem Zofii Zolotenko
Ewy Gruszczyńskiej i Grażyny Kaczmarskiej w Biurze
Rozwoju Krakowa

14. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Pcim opracowany pod kierunkiem Marii Wolakowej
w Biurze Rozwoju Krakowa
15. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Rabka opracowany pod kierunkiem Barbary Oleksińskiej - Filek w Wojewódzkim Biurze Planowania
Przestrzennego w Nowym Saczu
16. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Raciechowice opracowany pod kierunkiem Marii Wolakowej w Biurze Rozwoju Krakowa
17. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Sułkowice opracowany pod kierunkiem Marii Wolakowej
w Biurze Rozwoju Krakowa
18. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Tokarnia opracowany pod kierunkiem Marii Wolakowej
w Biurze Rozwoju Krakowa
19. MIEJSCOWY Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy
Wiśniowa opracowany pod kierunkiem Marii Wolakowej
w Biurze Rozwoju Krakowa

20. PILICA - opracowanie Andrzeja Gałkowskiego z zespołem,
wykonane w Pracowni Usług Architektonicznych
w Katowicach (nie publikowane)
21. PLAN Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Cieżkowice
opracowany pod kierunkiem Andrzeja Trybalskiego w
Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego w
Tarnowie
22. PLAN Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Czochów opracowany
pod kierunkiem Andrzeja Trybalskiego w Wojewódzkim
Biurze Planowania Przestrzennego w Tarnowie
23. PLAN Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Nowosade-
ckiego opracowany pod kierunkiem Barbary Oleksiń-
skiej - Filek w Wojewódzkim Biurze Planowania
Przestrzennego w Nowym Saczu
24. PLAN Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Tarnow-
skiego opracowany pod kierunkiem Kazimierza
Puchały w Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrze-
nnego w Tarnowie
25. PLAN Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zakliczyn
opracowany pod kierunkiem Andrzeja Trybalskiego w
Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego w
Tarnowie

26. PODBIEL - materiały Mikołaja M. Korneckiego
27. PRACA dyplomowa Jolanty Jakobi wykonana pod kierunkiem
dr Mieczysława Książka i konsultanta doc. Andrzeja
Kadłuczki na Wydziale Architektury Politechniki
Krakowskiej
28. PRACA dyplomowa Jakuba Knorra i Haliny Paciorek wykonana
pod kierunkiem dr Mieczysława Książka i konsultanta
doc. Andrzeja Kadłuczki na Wydziale Architektury
Politechniki Krakowskiej
29. PRACA dyplomowa Janusza Korzenia wykonana pod kierunkiem
prof. Andrzeja Skoczka na Wydziale Architektury
Politechniki Krakowskiej
30. PRACA dyplomowa Rafała Malika wykonana pod kierunkiem
dr Mieczysława Książka i konsultanta doc. Andrzeja
Kadłuczki na Wydziale Architektury Politechniki
Krakowskiej
31. PRACA dyplomowa Urszuli Myster i Jadwigi Kulmy wykonana pod
kierunkiem prof. Zbigniewa Wzorka i dr Andrzeja
Boratynskiego na Wydziale Architektury Politechniki
Krakowskiej
32. PROGRAM Łancucki praca zbiorowa, maszynopis, plansze 1979

33. ROWNIA Krupowa - Konkurs SARP nr 514. Autorzy: Wojciech Kosiński, Konrad Bogusz, Jacek Pencakowski 1974
34. STUDIUM Rekreacji Województwa Tarnowskiego - opracowanie Wojciecha Kosińskiego, Barbary Setkiewicz i Janusza Trojanowskiego 1979
35. STUDIUM Planu Szczegółowego wsi Borowice -materiał autorski Janusza Korzenia, współpraca: Barbara Grajek.
Wykonano w Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego w Jeleniej Górze
36. STUDIUM Zagospodarowania Przestrzennego Południowego Zespołu Gmin - Tuchów (południe woj. tarnowskiego) opracowane pod kierunkiem Andrzeja Trybuleckiego w Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego w Tarnowie
37. SZKICOWY plan gminy Niedźwiedz opracowany pod kierunkiem Janusza Jaroszewicza w Wojewódzkim Planowania Przestrzennego w Nowym Sączu
38. SZKLARY - Trzemeśnia opracowanie graficzne Janusza Purskiego

AUTORZY ŹRÓDEŁ FOTOGRAFICZNYCH:

1. Barbara Barbusrka
2. Bożena Fedas
3. Jiri Fojt
4. Mikołaj M. Kornecki
5. Wojciech Kosinski
6. Janusz Kozina
7. Maria Łuczyńska - Bruzda
8. Wacisław Martynowski
9. Marzena Popławska
10. Zyta Sokołowska - Niewiadomska
11. Andrzej Trybulski
12. Emilian Zoga

DIAGNOZA - REHABILITACJA PRZESTRZENI PRZEZ TURYSTYKĘ

DIAGNOZA - REHABILITACJA PRZESTRZENI PRZEZ TURYSTYKE

Kryzysowy okres ostatnich lat stwarza warunki do wprowadzenia funkcji turystycznej w krajobraz wsi i miasteczek. Składa się na to kilka przyczyn, które jako synergicznie działające wektory wskazują coraz silniej na konieczność turystycznej aktywizacji wsi i miasteczek - osadnictwa dla przyjęcia bazy, a terenów otaczających do współistnienia z penetracją turystyczną.

Jedną z najważniejszych przyczyn przemawiających za tymi przeobrażeniami jest kryzys dotychczas lansowanych struktur wypoczynkowych jak dom - blok wczasowy i miejscowość turystyczna złożona z szeregu takich domów - bloków. Nasuwa się tu oczywista aluzja do kryzysu bloku mieszkalnego i osiedla blokowiska w strukturach miejskich. Człowiek zamieszkujący takie środowisko nie znajduje odpowiedniej odmiany przybywając do blokowiska wczasowego w miejscowości wypoczynkowej. Odpowiedzią urbanistyczno-architektoniczną na ten kryzys jest powrót w miastach do elementów archetypicznych, jak plac, ulica, zabudowa pierzejowa i obrzeżna, kamienica, mieszkanie 2-, 3-pokojowe, zamiast M3, M4 itd. W kształtowaniu przestrzeni wypoczynkowej podobny zwrot wyraża się adaptacją

środowiska typu wieś i miasteczko. Problem ten rozdziela się na cztery skale: 1. regionalna, 2. miejscowa, 3. urbanistyczna (rurystyczna), 4. architektoniczna.

1. Regiony turystyczne w osadnictwie tradycyjnym

(skala planowania przestrzennego)

Triumf regionalizmu i powrót do źródeł form zabudowy daje: 1. świadomość kontynuowania kulturowej ciągłości w kształtowaniu przestrzeni przerwanej przez modernizm i styl międzynarodowy, 2. zawiera racjonalne korzyści, jak powrót zabudowy do skali człowieka i ułatwienie komponowania nowej zabudowy z tłem krajobrazowym i otoczeniem kulturowym.

Ważną przyczyną aktywizacji rekreacyjnej regionów miasteczek i wsi jest wyczerpanie się zasobów stref podmiejskich i krajobrazów naturalnych jako miejsca eksploatacji turystycznej. Zarówno Parki Narodowe, jak i krajobrazy o ponadprzeciętnych walorach przyrodniczych - ujmowane aktualnie w ramy Parków Krajobrazowych i Obszarów Krajobrazu Chronionego - są już w znacznej mierze wypełnione programem turystyczno-wypoczynkowym i wszelkie ich dociążanie w tym względzie odbija się degradacją walorów wypoczynkowych. Toteż uwaga socjologów, planistów i projektantów zwraca się ku rezerwom środowiska

przyrodniczego tkwiącym wokół małych miasteczek wśród obszarów rolniczych.

Szczególnym stymulatorem tego zwrotu stała się eksplozja wypoczynku weekendowego wskutek wyzwolenia w ostatnich latach znacznej ilości czasu wolnego "średniego" tj. wolnych sobót i przedłużonych "bloków" ("mostów") dni świątecznych. Skutkiem tego pojawił się znaczny wzrost aspiracji do migracji wypoczynkowych, zakładowych i prywatnych oraz znacznie wzrosła ilość drugich domów. Te skutki przestrzenne wzrostu czasu wolnego ukazały z całą ostrością zagrożenie ekologiczne i fizjonomiczne naszego krajobrazu przyrodniczego. Wiele jego cennych fragmentów zostało już nieodwołalnie zdegradowanych, zwłaszcza domami wczasowymi i drugimi domami, jednak ochrona pozostałych krajobrazów zależy od sprawnego manewru przeniesienia ciężaru zadań wypoczynkowych na strefy rezerwowe.

Socjologiczne analizy narastających potrzeb społecznych w zakresie wypoczynku w konfrontacji z analizami ekologicznymi wskazują nam dlaczego należy poszukiwać rezerw na tereny wypoczynkowe. Natomiast analizy planistyczne powinny wskazywać gdzie się one znajdują, zaś koncepcje urbanistyczno-architektoniczne mają za zadanie dać odpowiedź jak należy je zagospodarować. W tym zakresie przedstawia się program niniejszej pracy. Coraz większy ciężar rekreacyjnych

zainteresowań społeczeństw przenosi się na rekreację świąteczną. Wakacje w coraz większym stopniu mają cele poznawcze i odbywane są za granicą, natomiast zasadnicza rola regeneracyjna zaczyna przypadać weekendom. Przejawia się to coraz większymi wydatkami finansowymi na wypoczynek w "średnim" czasie wolnym i wyraża się poszukiwaniem miejsca na wyjazdy i drugie domy w odległościach optymalnych dla weekendu. Wobec coraz większego zatłoczenia Parków Narodowych i krajobrazów pokrewnego typu, strumień rekreacji skierowuje się bliżej. Z kolei jednak strefy podmiejskie, tradycyjnie służące wypadom niedzielnym stały się zbyt mało atrakcyjne dla ludzi dysponujących 2-, 3- dniowym weekendem i posiadających własne samochody. Pojawia się więc na naszych oczach swoista "gra sił" polegająca na wyszukiwaniu optymalnych stref na wyjazdy weekendowe i drugie domy niezbyt daleko i nie w krajobrazie przeciążonym współwypoczywającymi, ale też niezbyt blisko, niezbyt chętnie w mało atrakcyjnym pejzażu podmiejskim. Wypadkowa pada więc na strefy o średnich walorach przyrodniczych i średnim oddaleniu od aglomeracji. Są to z reguły krainy wiejsko - miasteczkowe, bardziej niż przeciętne interesujące fizjonomicznie lub leżące w sąsiedztwie atrakcji turystycznych. Stają się one w sposób zamierzony lub spontaniczny miejscowościami częściowo turystycznymi. Dominującą formułą bazy są w nich

drugie domy lub kwatery prywatne typu pensjonatowego u ludności miejscowej, co jednak w naszym kraju należy do rzadkości (mowa o wsiach posiadających średnie walory, a nie renomowanych letniskach - zimowiskach) i nie jest oparte na racjonalnej gospodarce i planowaniu. Oczywistą konsekwencją winien być w takich miejscowościach rozwój bazy usługowej, przede wszystkim gastronomii i handlu, w następnej kolejności sportu, kultury i rozrywki. Niebezpieczeństwem z kolei może stawać się "przyciąganie" domów wczasowych i bazy zamkniętej do tak rozwijających się miejscowości. To przekreśla ich wartość jako miejsca wypoczynku cichego, indywidualnego, w zabudowie o skali regionalnej, możliwie adaptowanej a nie nowo wznoszonej.

Aktywizacja i rehabilitacja poprzez turystykę krain wiejskich i miasteczek o średnich walorach krajobrazowych spowodowała by wyrównanie "depresji" w zagospodarowaniu turystycznych regionów, która w tym miejscu występuje. Wynika to z konfrontacji starej i nowej formuły społecznych potrzeb i możliwości wypoczyniania. W okresie minionym, gdy nie istniały przedłużone weekendy, wówczas wykorzystywane były głównie tereny podmiejskie dla wypadów niedzielnych i tereny najwybitniejsze dla wypoczynku urlopowego. Występująca między tymi strefami przestrzeń pośrednia była z zasady nierekreacyjna, tworzy wspomniana

"depresję". Aktualny styl wypoczywania diametralnie zmienia tę sytuację tworząc ze strefy pośredniej ważne ogniwo w systemie wypoczynkowym regionów. Jednocześnie maleje zainteresowanie centrami wypoczynku podmiejskiego ze względu na ich prymityw i zatłoczenie, sprzeczne z potrzebami człowieka pracującego w bodźcowej atmosferze aglomeracji przemysłowo - miejskich. Nie należy też zapominać o potrzebie prawidłowego wypoczynku mieszkańców lokalnych.

W razie aktywizacji strefy pośredniej pojawiłby się harmonijny system wypoczynku od centrów miast do ostoj pierwotnej przyrody. Strefa miejska przejmowałaby wypoczynek codzienny (tereny parkowe również część krótkotrwałego wypoczynku niedzielnego). Strefy podmiejskie zaspokajałyby część wypadów po pracy, zasadniczo służąc masowym wyjazdom niedzielnym. Lansowana przez niniejsze opracowanie strefa pośrednia stawiałaby się w tym układzie głównym środowiskiem współczesnego wypoczynku weekendowego 2- 3- dniowego. Równocześnie byłaby na tyle wielofunkcyjna, aby przejmować część szczególnie aktywnych pasantów ruchu jednodniowego, a także w okresach wakacyjnych służyłaby wypoczynkowi pobytowemu. Jej rezerwy i możliwość oferowania różnorodnych atrakcji uzasadnia taką wielofunkcyjność. Rehabilitacja tej strefy pozwala wierzyć w polepszenie sytuacji wynikającej ze

szczupłości środowiska dla turystyki i wypoczynku w naszym kraju.

W tym systemie strefy o wyższych atrakcjach zaspokajałyby odpowiednio "wyższe" szczeble ruchu turystycznego wg hierarchii nieuciaźliwości, indywidualizacji i kwalifikacji. I tak strefy o przewadze krajobrazów naturalnych - znajdujące się na poziomie Parków Krajobrazowych i Obszarów Krajobrazu Chronionego przyjmowałyby wypoczynek wczasowy zindywidualizowany oraz odpowiednio nieuciaźliwe frakcje turystyki powszechnej. Tereny unikalne szczególnie chronione, Parki Narodowe i rezerваты byłyby środowiskiem odpowiednio unikalnej rekreacji jak perfekcyjnie zorganizowana turystyka specjalistyczna, zwiedzanie typu krajoznawczego itp.

Każdy z wymienionych typów aktywności wymaga zarówno bazy jak terenów penetracji. W żadnej strefie krajobrazowej funkcja nie występuje w sposób wyłączny, toteż istotne jest zorganizowanie harmonijnej koegzystencji z funkcjami zastanymi, szczególnie gdy są one wiodące w danym obszarze. Taka koegzystencja w ramach rehabilitowanej i adaptowanej strefy miasteczka i wsi o średnich walorach rekreacyjnych, w której wiodące są funkcje rolne i leśne, jest sprawa subtelna. Pozorna obserwacja może wskazywać, że zarówno tereny otwarte, jak baza osadnicza są już w pełni wykorzystywane dla mieszkalnictwa, rolnictwa i

usług, wobec czego nie jest możliwe wprowadzenie bez uszczerbku dla środowiska nowych funkcji, szczególnie tak witalnych jak turystyka. Adaptacja staje się jednak możliwa w drodze twórczego kompromisu.

Trudno bowiem wyobrazić sobie w tym środowisku nowe, niezależne inwestycje, oraz zajęcie znacznych terytoriów dla turystyki. Ale możliwe jest wytworzenie znakomitego środowiska rekreacyjnego drogą nieznacznych przekształceń, adaptacji, wykupu, odnowy, szeroko pojętej rewaloryzacji i rehabilitacji. Ten nurt jest sprawdzony w szeregu krajów Wschodu i Zachodu, krajów bardziej i mniej od naszego bogatych, ale zaawansowanych lepiej w procesie kształtowania środowiska dla turystyki. Wyraźnicie występuje to w regionach Alpejskich, Bałkańskich i Karpackich.

Wielkoprzestrzenny manewr przerzucenia nadmiaru powszechnego ruchu turystycznego z terenów najcenniejszych przyrodniczo do mniej cennych, ale lepiej dostępnych i dobrze zagospodarowanych stwarza "bariery" i "filtry" chroniące resztki środowisk najcenniejszych. Społeczeństwo nie ponosi uszczerbku w swych potrzebach i aspiracjach. Wyjazd do dobrze wyposażonej wsi rekreacyjnej stanowi w ostatnich latach coraz bardziej uznawaną formę nawet w kregach elitarnych. Jest formułą preferowaną w porównaniu z wyjazdem w masowo okupowane tereny i miejscowości

renomowane, które przez to tracą podstawę do swej renomy.

Walorem miasteczkowych i wiejskich krain potencjalnie turystycznych jest nieznaczne i subtelne zainwestowanie. Przeto stylem ich adaptacji powinno być nie przełamanie tego stanu. Przemawia to za stylem rehabilitującym, w przeciwieństwie do nurtu niszczyielsko - kreacyjnego, który spowodował degradację pięknych miejscowości i terenów. Interes zachowania przytulnego miasteczka i walorów wsi rolniczej oraz interes wytworzenia tam środowiska wypoczynku są więc bezkonfliktowe. Ogólnie sprawdzonym dowodem wspólnego dobrego interesu poprzez rekreacyjną adaptację jest powstający w ten sposób "napęd" ekonomiczny dla mieszkańców, szczególnie w rejonach górzystych, gdzie nikłe zyski z gospodarki rolnej zmuszają do zatrudnienia chłopo-robotniczego. Przekształcanie podgórskich miejscowości rolniczych i chłopo-robotniczych w hotelarskie dokonuje się z powodzeniem w całym cywilizowanym świecie. Uzasadniona wydaje się potrzeba naszego dołączenia do tego nurtu.

2. Ośrodek turystyczny - wieś i miasteczko

(skala urbanistyczna - turystyczna)

Aktualna sytuacja przestrzenna w naszym kraju, rozproszenie osadnictwa w krajobrazie i nieład przestrzenny wskazują, iż trudno wyobrazić sobie aktywizację bazy turystycznej inaczej niż wpisywanie jej w istniejące osadnictwo przy jednoczesnym jego porządkowaniu. Nawiązując do powyżej omówionych uzasadnień makroplanistycznych można stwierdzić, że formułami kształtowania prawidłowych ośrodków turystyki powszechnej, winna stać się aktywizacja wsi i miasteczek.

Rozważając skutki przestrzenne takich poczynań można przewidywać, że zależnie od tego JAK zostaną one przeprowadzone, wpłyną albo na uzdrowienie przestrzenne, albo na dalszą destrukcję naszych wsi i miasteczek. Sprawa jest wyjątkowo trudna i odpowiedzialna. Praca niniejsza opowiada się za przemyślanym i przepracowanym eksperymentem takiej rewaloryzacji przez rekreację, zamiast prób tworzenia nowych odrębnych ośrodków i zespołów turystycznych "wyskakujących" z wielowiekowych reguł gry w zagospodarowywaniu kraju. Plasowanie nowych programów turystycznych i rekreacyjnych wewnątrz organizmów wiejsko-miasteczkowych zmniejsza ryzyko przekraczania skali, wielkości, gabarytów i agresji formalnej, gdyż

szczęśliwie się składa iż aktualnie dominuje nurt nawiązywania nowej zabudowy do starej, zastanej in situ, do respektowania regulacji urbanistycznej i rurystycznej. Istnieje oczywiście druga strona medalu, obiekt lub grupa obiektów nieudanych działa rozsadzając na tradycyjną miejscowość, na funkcjonowanie jej układu urbanistycznego i na jej wyraz estetyczny. Należy więc zawęzić pole rozważań i po odrzuceniu lokalizacji "przyrodniczych" pracować nad jak najlepszymi metodami twórczej rewaloryzacji aktywizowanych rekreacyjnie struktur drobnego osadnictwa, tj. wiosek i małych miast.

Najbardziej pewną choć mogącą budzić zarzuty rewizjonizmu zasada jest trzymanie się jak najbliższej tradycji. Dotyczy to układu przestrzennego, ziarnistości i gabarytu zabudowy oraz form i tworzywa architektury. W tym duchu zostały rozwinięte służące turystom miasteczka historyczne na wybrzeżu bułgarskim i pensjonaty Transylwanii, ale także wioski alpejskie, dystansując swym powodzeniem najbardziej nowoczesne kurorty.

Czy taki twórczy "rewizjonizm" nie jest lepszy dla miejsc turystycznych niż "nowoczesność" bloku w krajobrazie ?

Za drobną skalą i małą pojemnością wsi rekreacyjnych przemawia nie tylko narastająca powszechnie potrzeba ciszy i intymności wypoczyniania.

Również coraz powszechniejsza jest chęć podniesienia stylu wypoczynku, hołdowania określonym zainteresowaniom, specjalistycznym czynnościom, którym sprzyjać mogą tylko małe kręgi współtowarzyszy. Mogą to w dobrym stylu zapewnić małe, wyspecjalizowane ośrodki, posiadające własne, niepowtarzalne cechy. Zmierzch wielofunkcyjności i wielkiej skali towarzyszy w ogóle wzrostowi wymagań ludzi i dotyczy tak samo usług w mieście oraz zamieszkiwania. Kryzysowi super-samu i super-bloku odpowiada kryzys super-struktury rekreacyjnej. Stąd powrót w aspiracjach społecznych do natury, a tym samym powrót do miasteczka i na wieś jako do ośrodka wypoczynku w aspiracjach coraz szerszych kręgów społecznych.

Dla aktywizacji rekreacyjnej wsi i miasteczek należy założyć, iż należą one do "egzemplarzy" nieco piękniejszych, kulturowo cenniejszych niż przeciętne i są atrakcyjnie położone. Miejscowości zupełnie unikalne w skali krajowej, stanowiące przedmiot opieki konserwatorskiej, nie mogą być traktowane jako kanwa powszechnej bazy rekreacyjnej, lecz jako swoiste rezerwy. Ale walory postulowanych do aktywizacji miejscowości wskazują potrzebę ujęcia ich również w pewne rygory zachowania walorów tradycyjnych. Konieczne jest ustalenie układu historycznego, określenie zaistniałych deformacji i wyznaczenie takich kierunków rozwoju, aby zatracony pierwotny

charakter był przywracany, pomimo iż będzie się to odbywało m. in. na drodze nowych inwestycji. Takie "uzdrawianie" winno być bardziej konserwatorskie, lub bardziej wyzwolone, zależnie od rangi przestrzennej miejscowości, otoczenia i innych czynników indywidualnych.

Większość naszych wsi i miasteczek szczególnie o ustalonej renomie wczasowskiej przeszła kilka etapów degenerujących ich walory przestrzenne. Do najpowszechniejszych należy rozproszenie zabudowy przez zezwalanie na budowanie się poza granicami struktury osadniczej. Zezwalano na lokalizację zagrod na własnych arealach w zupełnym rozproszeniu na wzór farm (ale na kilkudziesięciokrotnie mniejszych od farm terenach). Kolejną erą destrukcji kulturowego pejzażu wsi stało się wznoszenie kubatur usługowych jak GS-y, pawilony sklepowe, szkoły, obiekty administracyjne - wszystkie w większości bezstylowe, lokalizowane bez nawiązywania do całości struktury rurestycznej. We wsiach rekreacyjnych nastąpiły dodatkowe ciosy w ich wyraz estetyczny ze strony domów wczasowych o wielkiej skali, wypiętrzonych ponad tkanę wiejską. Obecnie w sposób niemniej drastyczny "uzupełniają" ten chaos drugie domy. Powszechną dewiacją w skali rurestycznej są przeskalowane domy wiejskie z kwaterami do wynajęcia osiągające absurdalne gabaryty kilku kondygnacji. Degradacja miasteczek z winy zabudowy

wielorodzinnej dopełnia obraz. Najogólniejszą radą, która może przybliżyć nas do rozwiązania problemu jest *przywrócenie zasad kulturowej ciągłości w kształtowaniu zabudowy.*

3. Kształtowanie zespołów turystycznych (skala urbanistyczno - architektoniczna)

Coraz bardziej niezwłoczna wydaje się konieczność przejścia do planów szczegółowych miejscowości, zwłaszcza tych, które poddane będą presji rozwoju przez wypoczynek, gdyż plany gminne nie są w stanie poradzić sobie z niaładem przestrzennym. Przechodząc do realizowanego konkretnego i jego aspektów ekonomicznych należy tak przekształcić procedurę podwyżek, finansowania, podatków itp., aby stworzyć prywatnym inwestorom zdecydowaną zachętę do w pierwszej kolejności remontów, adaptowania wartościowej substancji istniejącej, w drugiej kolejności do nowo-wznoszenia, ale zgodnie z zasadami "dobrego kontynuowania".

W trakcie pracy nad adaptowaniem wsi dla turystów narzuca się szereg kwestii. Jedną z nich dotyczy położenia zabudowy w dolinie, lub jej "wypełzania" na stoki i wierzchowiny. Wiadomo, iż pierwsze z tych położen jest najbardziej ekologiczne, mające najlepszy dostęp do wody i sieci komunikacyjnej. Wiąże się

jednak z inwersją, mrozowiskami, zastoinami powietrza. Położenie stokowe i wierzchowinowe oferuje z kolei lepsze nasłonecznienie, przewietrzanie i eksplozję widokową, co z punktu widzenia rekreacji jest kapitalne, z zasady jednak mieści się poza tradycją osadniczą, a przykładowy eksperyment Nowe Maniowy jest odstręczający. Zapewne ten przykład byłby jednak mniej fatalny, gdyby wprowadzono kosmetyczne działania zieleni towarzyszącej oraz wprowadzono mniej jaskrawe tworzywo.

Podobnie dwuznacznym zagadnieniem jest: czy lepsza jest dla adaptacji rekreacyjnej wieś o dominacji upraw polowych, czy wieś hodowlana. Z jednej strony krajobraz łąk kośno-pastwiskowych otaczający wsie hodowlane jest bardziej sprzyjający rekreacyjnym penetracjom, z drugiej jednak strony uciążliwość chlewni, obór i samego bydła jest trudna do pogodzenia z formułą zacisza wczasowego, lub atrakcji turystycznej. Sprawa pozostaje więc otwarta a "złotym środkiem" jest wieś niewielka o profilu mieszanym - bliska naturalnego gospodarowania. W gestii projektantów pozostają jeszcze takie sprawy, jak integracja i izolacja społeczności wiejskiej wobec społeczności wypoczywających, wzajemne położenie centrów usługowo-kulturowych wsi rekreacyjnych w stosunku do ośrodków i baz obsługi rolnictwa itp.

Pokrewne zagadnienia, tylko w szczegółach odmienne pojawiają się w socjo-przestrzennych analizach nt. adaptacji rekreacyjnej miasteczek. Szczególnie narastające są tu problemy społeczne, tj. konflikt pomiędzy dobrem mieszkańca i dobrem turysty, gdyż większa ilość i natężenie konfrontujących się zbiorowości zaoğnia sam konflikt. Podobnie jak w aktywizacji wypoczynkowej wsi wiele zależy od tego w jakim stopniu miasteczko ąże własnymi sprawami, a w jakim stopniu "napędzane" i zdeterminowane jest obsługą turystyki.

Funkcje usługowo - hotelarskie naszych miasteczek są jeszcze mniej zaawansowane niż w polskich wsiach, co stanowi rażąca różnice w stosunku do zagranicy. Bardzo wielka ilość zarzutów i postulatów pokrywa się więc z odpowiednimi kwestiami dotyczącymi wsi. Przyczyną destrukcji miasteczek nie jest tylko budownictwo indywidualne, ale również błędne budownictwo wielorodzinne, które rozsadziło historyczne struktury urbanistyczne. Taka sytuacja dodatkowo komplikuje adaptację miasteczka dla kwater turystycznych, gdyż o ile możliwe jest zatrzymanie się w najgorszym nawet budynku jednorodzinnym, o tyle zakwaterowanie turysty w mieszkaniu umieszczonym w typowym bloku jest już absurdem (co jednak z konieczności praktykują np. mieszkańcy blokowisk w Zakopanem). Jedyną możliwą koncepcją naprawy tego

stanu jest zdecydowany nurt twórczej rewaloryzacji, adaptowania do maksimum istniejącej starej substancji, a wznoszenie nowych inwestycji na drodze wymiany i kontynuacji zabudowy dawnej. Ogromnie ważne, a niedoceniane w zarządach rozbudowy jest utrzymywanie oprócz kameralnej skali zabudowy, także małej skali miasta - terytorialnej i w zakresie ilości mieszkańców. Wielkość miasteczka jest odwrotnie proporcjonalna do jego atrakcyjności wypoczynkowej, która poza tym zależy od jego układu i gęstości. Można próbować określać progi wielkości, po przekroczeniu których miasteczko traci stopniowo swój genius loci, sprzyjające dobremu samopoczuciu turystów.

W kształtowaniu zespołów i obiektów wypoczynkowych poza terenami zurbanizowanymi wyjątkowo silną rolę odgrywa kompozycja krajobrazowa. Krajobraz w tym przypadku obejmować może zarówno przyrodę jak i środowisko kulturowe, przede wszystkim wiejskie. Zarysowując się więc dwa zasadnicze zadania dla projektującego formę zabudowy, musi ona być zarówno ekologiczna jak regionalna.

Kwestia nawiązywania do otaczającej rzeczywistości, jak również do spuścizny tradycji przeszłej jest w tworzeniu nowych form niezmiernie subtelna i trudna. Łatwo narazić się na zarzut wtórności, naśladownictwa, nieautentyczności. Jednakże pomiędzy dosłownym cytatem form zastanych a wytworzeniem form zupełnie im

zaprzeczających jest szeroka skala działań w rodzaju przetworzenia, aluzji lub tylko inspiracji. To są właśnie poczynania najcenniejsze, przynoszące w efekcie formy kontynuujące ciągłość kulturową i nawiązujące do wytycznych krajobrazu przyrody, a nie kopiuje niczego. Niemożliwe jest więc stworzenie tutaj akademickich wytycznych, ani roboczych zaleceń modelowych. Jest to problem twórczości i oceny w znacznej mierze subiektywnej. Jest to nieustający eksperyment, dla którego tylko ogólna idea może być drogowskazem. Istotna jest skala i forma stosowna do potrzeb wypoczywającego człowieka, a zarazem architektura będąca "dalszym ciągiem poematu", który zaczęła pisać natura, a po niej kultura lokalna.

Ewolucja humanizacji i ekologizacji dotknęła również najbardziej oderwanych od archetypicznych powiązań zespołów i stacji integralnych - niezwiązanych z osadnictwem, dotąd formowanych wieloskalowo i ekspresywnie, w kontraście do otoczenia. Jednak ogólny trend powrotu do "formatu człowieka" w architekturze oraz do szeroko pojętej ochrony środowiska spowodowały, że również te obiekty przybierają postać komórkową, tarasową, podzielną, rozczłonkowaną, ażurową, przenikającą się z terenem i zielenią, płózącą się po formie podłoża, wtapiającą się w formę tła. Komórka odpowiada przestrzeni dla pojedynczego użytkownika lub jednej rodziny (grupy), a

więc mimo iż cały obiekt jest bazą zbiorową, to indywidualny status jednostki pozostaje uszanowany. Równocześnie w skali krajobrazowej taki obiekt bardziej przypomina zespół jednorodzinny i harmonijniej wpisuje się w krajobraz. To co jest w tej architekturze bardziej humanistyczne staje się zarazem bardziej ekologicznym.

Postulowane tendencje kształtowania regionów i ośrodków turystycznych łączy zalety kulturowe i przyrodnicze z użytkowymi i ekonomicznymi.

ZAŁOŻENIA DLA BADAN SPOŁECZNYCH

Doc. dr hab. Jerzy Mikułowski-Pomorski

ZAKŁOZENIA DLA BADAN SPOŁECZNYCH

1. Uwagi wstępne

Włączenie się przedstawicieli nauk społecznych do prac pod koniec drugiego roku planowania i realizacji tematu nakłada na nich obowiązek dostosowania do stworzonych uprzednio ram conceptualnych. Autorzy istniejących założeń przyjmują, że studiować będą określona przestrzeń wypoczynku, po to aby zaproponować modelowo sposoby jej kształtowania. Jest to przestrzeń poza wielkomiejską, na polu przyrodniczym i zruralizowaną, a nawet zaliczają się do niej tereny zurbanizowane, lecz nie będąca przy tym, jak na warunki polskie szczególnie atrakcyjna. To raczej te obszary, nie objęte jeszcze dziś zorganizowaną gospodarką turystyczną, które w wyniku aktualnych okoliczności stanowić mogą wartościowy teren turystyczny. Jedną ze wspomnianych okoliczności jest, trwający w przybliżeniu od blisko 10-ciu lat kryzys ekonomiczny, obniżający poziom życia mieszkańców kraju. Zarysowane w projektach drugiego etapu reformy

drogi wyjścia z kryzysu mają sytuację tę uczynić, w początkowej fazie, jeszcze bardziej dotkliwą. Autorzy słusznie więc zakładają, że osoby żyjące w pogarszających się warunkach ekonomicznych wyznaczać zaczęły sobie skromne sposoby wypoczynku i kierować się będą ku obszarom o umiarkowanej czy średniej atrakcyjności. Równocześnie, jeżeli dążenie do takich godziwych, lecz umiarkowanych warunków wystąpi, sprzyjać to będzie rezygnacji z wypoczynku w miejscowościach o wysokiej renomie i atrakcyjności turystycznej, które okazały się zbyt drogie dla kieszeni osób żyjących w kryzysie. Miejscowości te przeżywają dziś napływ przybyszów, przekraczający ich pojemność i ulegają przyspieszonej degradacji. Mimo więc niewątpliwych walorów klimatycznych czy krajobrazowych Zakopanego, Sopotu czy Krynicy, miejscowości te tracą wiele ze swych walorów dzięki dokonującym się procesom degradacji. Można więc zakładać, że dziś mniej atrakcyjne miejscowości okazały się dogodniejsze dla wypoczynku. Być się o tym jednak przekonać należy je poznać i odpowiednio zaadaptować. Paradoksalnie okazje do tego daje kryzys, który zwłaszcza po nadchodzących podwyżkach skieruje pewnych przynajmniej mieszkańców miast ku nowym miejscom wypoczynku. Kryzys otworzyłby oczy na nowe możliwości, kierując wiele osób na tereny dotychczas nie znane, nawet nie "odkryte", za to mniej zdegradowane i ekonomicznie dostępne. Trzeba w tym

miejscu zastrzec się, że dano nam w ten sposób jedna, tylko, i to optymistyczna, wizję działania kryzysu, występującą wtedy gdy społeczeństwo jest ubogie, zaś towary dostępne na rynku kosztowne. Tam gdzie o pieniądź jest trudno, a o towar łatwo, można oczekiwać, że nastąpią procesy dostosowawcze, w których dysponujący przestrzenią wypoczynkową pośredniej wartości sprzedawać będą możliwości korzystania z niej osobom średnio zamożnym. Trzeba jednak pamiętać, że ta postać kryzysu nie jest nam dana, a że co najwyżej reformujące gospodarke władze, starają się postać taką uzyskać, przeobrażając kryzys niedostatku towarów w kryzys braku pieniądza, zanim nastąpi pożądane zrównoważenie. Na razie jednak ludzie posiadają sporo pieniędzy, a wobec ich postępującej dewaluacji, starają się jak najszybciej ich pozbyć. A zatem przynajmniej w obecnej postaci kryzysu przyjęte założenia mogą okazać się błędne. Ludzie posiadający dewaluujący się pieniądź dążą do jego wydania, a średniej atrakcyjności turystycznej obszary nie dają po temu sposobności. Ponieważ rozwój naszej gospodarki, mimo że planowanej, a może właśnie dlatego, pozostaje niewiadomą, trzeba poważnie brać pod uwagę wariant drugi działania kryzysu, a mianowicie przyspieszenia tempa wydatków ludności. Wówczas, interesujące nas tereny winny również posiadać swoistą atrakcyjność, wynikłą właśnie z

obecności niezdegradowanego środowiska i pewnych wygod wypoczynku. Myślenie o organizacji wypoczynku w tych nowych miejscowościach winno zatem przebiegać dwutorowo: z jednej strony oferując warunki wypoczynku taniego i dostępnego średnio zamożnym, z drugiej zaś strony stwarzając możliwości dla osób dysponujących pewnymi funduszami, a zniechęconych do spędzania swoich urlopów w modnych kurortach coraz bardziej niewygodnych i dzisiaj przynajmniej zatłoczonych.

2. Zadania wyznaczone badaniom społecznym

Używamy tu określenia badania społeczne. Chcemy podkreślić, że nie przesadzamy jakie dyscypliny naukowe będą się na te tematy wypowiadać. I chociaż przygotowujemy nasz program badawczy patrząc na zagadnienie oczyma socjologa, zdajemy sobie sprawę, że badania te wiele zyskają, jeżeli prowadzone będą w interdyscyplinarnej współpracy zespołu w skład którego wejdą obok socjologów, psychologowie, geografowie społeczni, ekonomiści, a być może, ze względu na wyznaczone wcześniej zadania historycy kultury materialnej.

Szkicując swą problematykę pracy, autorzy projektu badań dostrzegają potrzebę (p.1) wyjaśnienia zagadnień "społeczno-gospodarczych, stanowiących tło humanistyczne problematyki" oraz (p.3) zagadnień "współ-

istnienia wypoczynku z innymi rodzajami użytkowania obszaru, z czym - jak dodają wiąże się inny sposób kształtowania przestrzeni" (por. s. 67 "Koncepcji pracy badawczej", maszynopis). Tak ujęte zagadnienia nauk społecznych odnoszą się w istocie do końcowego etapu pracy, którym jest analiza modelowa i propozycja działań wdrożeniowych. By nauki społeczne mogły w tej pracy uczestniczyć założyć można dwie różne strategie postępowania.

A więc po pierwsze, gdyby udział tych nauk ograniczyć tylko do zadań modelowania, przedstawiciele tych nauk mogliby wykonać ogólną ekspertyzę, typu studiów gabinetowych, gdzie odwołując się do istniejącej wiedzy ogólnej, a także wykonanych wcześniej badań nad turystyką i wypoczynkiem, zarysowanoby owe humanistyczne tło dla pracy architekta i planisty. Praca taka jest wykonalna, lecz jej wartość byłaby ograniczona. Ta słabość, jaka mamy tu na myśli, wynikałaby z faktu pewnej ahistoryczności wypracowanych w ten sposób zasad. Wiadomo bowiem, że większość badań nad turystyką, do których należałoby się odwołać, wykonanych było przy przyjęciu założeń o dynamicznym rozwoju społeczno-gospodarczym, a więc przekonaniu, że stwierdzone niedostatki będą przezwyciężone, dzięki dynamice rozwojowej, która pozwoli wypełnić istniejące luki. W badaniach lat 70-tych owa zakładana perspektywa rozwojowa pozwalała nie

troszczyć się o niedostatki, i przyjmować, że gdy projekt wejdzie w stadium realizacji sytuacja ogólna zmieni się na lepsze. Dziś, przeciwnie, mamy podstawy spodziewać się pogorszenia sytuacji i musimy dobrze wypatrywać tych czynników, które będą w stanie zdynamizować istniejący stan. Nie mogąc zgodzić się z optymistyczną postawą badaczy projektantów z lat 70-tych musielibyśmy zakwestionować wiele stwierdzeń z literatury i wypowiadać często twierdzenia zaczerpnięte z ogólnej wiedzy społecznej, a także pewnych przykładów historycznych. Zaś o pojawiających się nowych możliwościach orzekać należałoby jedynie hipotetycznie. Wiedza zgromadzona w latach wcześniejszych posiada nadto jeszcze jeden mankament. Znaczna jej część wywodzi się z obserwacji zjawisk masowych turystyki i wypoczynku. Tymczasem, o czym piszemy niżej, nie jest ani realistycznym, ani pożądanym spodziewać się, że na interesujących nas obszarach turystycznie drugorzędnych (jeżeli użyjemy umownie takiego określenia) będziemy mieli do czynienia z takimi właśnie zjawiskami. Przeciwnie, należy oczekiwać, że rozwój turystyki i wypoczynku na tym terenie nie może zakłócić spełnienia tam pierwszorzędnych funkcji gospodarczych i społecznych. Dla przykładu, nie byłoby pożądanym by ludność na tych obszarach zajęła się obsługą gości, ze szkodą dla pracy na roli.

Strategia druga wymagałaby podjęcia badań terenowych. Nie możemy, jednakowoż kreślić ambitnych programów badawczych, skoro do ukończenia tematu pozostaje nam niespełna trzy lata. Podjęcie badań terenowych, choć skromnych, wynika z następujących przesłanek. Po pierwsze ponieważ możliwość aktywizacji turystyczno-wypoczynkowej na obszarach turystycznie drugorzędnych kształtować się będzie różnie, w zależności od wielu czynników miejscowych. Po drugie - możliwości te będą się kształtować w zależności od powodzenia reformy gospodarczej, która ujawniła ma indywidualną i społeczną przedsiębiorczość, lecz której założenia są o tyle różne od dotychczasowej rzeczywistości gospodarczej, że nie sposób wypowiadać się hipotetycznie o ich działaniu. Można jedynie ubolewać, że reforma ta realizowana jest w środkowym etapie naszych badań, i że badanie to nie obejmuje rzeczywistości gospodarczej za lat, w przybliżeniu, pięć, kiedy to będzie można coś odpowiedzialnie orzekać o powodzeniu programowanych zmian. Mimo to, można spodziewać się, że wstępne reakcje na nowy porządek ekonomiczny uda się nam uchwycić, jeżeli badania przeprowadzimy w latach 1988 i 1989. Po trzecie - badania wnikałyby miały w sferę gospodarczej indywidualnej aktywności ludzkiej i to aktywności stosunkowo słabo penetrowanej przez nauki społeczne a to ze względów zrozumiałych.

Przyjmując tę drugą strategię poznalibyśmy interesujące zjawiska gospodarcze i społeczne, występujące na określonym terenie, a także moglibyśmy tam zaobserwować jakie nowe tendencje, wpływające na interesujące nas zjawiska pojawiły się w pierwszych latach reformy i na tej podstawie rozważać o ich sile i trwałości, opowiadamy się zatem o przyjęciu drugiej strategii. Pociąga ona za sobą pewne konsekwencje. Po pierwsze biorąc pod uwagę poważnie zmieniającą się rzeczywistość gospodarczą należy oprzeć się na danych uzyskanych dzięki badaniom terenowym. Po drugie, skoncentrować się na poznaniu wyraźnie określonych miejsc i sytuacji, nie reprezentujących całego wachlarza polskich możliwości turystyczno-wypoczynkowych, a więc zlokalizowanych na zbliżonym terenie, ulegających działaniu podobnych, a być może nawet tych samych ośrodków wielkomiejskich, jako źródeł napływu sezonowych gości. Po trzecie badaniami objąć zarówno warunki terenowe i warunki społeczno-gospodarcze miejscowe, jak i postawy, potrzeby i nastawienia przybyszów. Po czwarte - objąć rozpoznaniem różne typy występującego tam dotychczas ruchu turystyczno-wypoczynkowego, a także spróbować wysondować nastawienia i dążenia gości, którzy jak zakładamy stanowiliby przyszłych naszych wirtualnych użytkowników tych terenów wypoczynkowych.

3. Wybór regionu badań

Uważamy za właściwe skoncentrowanie badań na terenach górskich lub podgórskich południa kraju, zlokalizowanych obecnie w województwach krakowskim, tarnowskim i nowosądeckim. Tereny te są podobne pod względem typów walorów przyrodniczych (góry, lasy) oraz ulegają działaniu podobnych wielkomiejskich aglomeracji, a więc w pierwszym rzędzie Krakowa, następnie Górnego Śląska, a także Tarnowa i Nowego Targu, w mniejszym stopniu Nowego Sącza. Na terenach tych istnieją już pewne formy wypoczynku ludności miejskiej, zarówno w lecie jak i w zimie, a to tradycyjnego nie raz wypoczynku rodzinnego, umiarkowanego w swej intensywności masowego wypoczynku zorganizowanego, w końcu na terenach tych mamy do czynienia ze zjawiskami drugich domów (dacz), o różnym stopniu intensywności. W związku z tymi ostatnimi dwoma formami wypoczynku mamy na tym terenie do czynienia z budownictwem i architekturą, zarówno instytucjonalnymi jak i prywatnymi, powstałymi ze względu na pełnienie celów służenia wypoczynkowi. Pozwala to przeprowadzić studia in situ nad przyjętymi w tym budownictwie rozwiązaniami, co czyni nasze badania bardziej osadzone w realiach i odbiera im abstrakcyjno-projekcyjny charakter (chcielibyśmy uniknąć w

badaniach społecznych odwoływanie się do modelowych wyobrażeń warunków wypoczynkowych, por. badania Z. Skórzyńskiego nad weekendami mieszkańców Krakowa, lecz poznania reakcji i opinii na temat istniejących już rozwiązań)

Proponujemy objęcie badaniami następujących miejscowości: **Trzemeśnia** - wieś w województwie miejskim krakowskim, w zachodniej części Pogórza Wiśnickiego w dolinie rzeczki o tej samej nazwie (prawy dopływ Raby) odległej o 6,5 km od Myślenic a o 4 km od nowego spiętrzenia Raby c. a. 1500 mieszkańców, wieś letniskowa, malowniczo położona, z dogodnym dojściem na okoliczne szczyty średniej beskidzkiej wysokości (Lubomir 912 m., Kysine 896 m., Kamiennik 782 m., Uklejne 677 m.) i dalsze drogi w kierunku Gorców (Kasina - Luboń, Rabka - Turbacz); zabytkowa architektura kościelna z XVII wieku i zabytki sztuki sakralnej sięgające po wiek XV. Na jej terenie rozwinięte formy wypoczynku zbiorowego (2 domy wypoczynkowe) oraz indywidualnego. Miejscowość dobrze skomunikowana z Myślenicami, a także z Krakowem, leżąca w sferze zaliczanej już do podmiejskiego wypoczynku tego miasta, ze względu na pozycję Myślenic - Zarabia.

Lipnica Murowana: wieś w województwie tarnowskim na Pogórzu Wiśnickim nad rzeczką Uszwica (prawy dopływ Raby), c. a. 500 mieszkańców, 12 km od zapory w

Czchowie, położona na skraju obszaru lasów na stokach gór o średniej wysokości, na północno - zachodniej części wsi osobliwe formy skalne, zwane kamienicami Bordzińskiego. Wieś o wyjątkowo atrakcyjnej, zabytkowej zabudowie miejskiej (założenia na prawie średzkim w XV wieku), kościół fundowany przez Kazimierza Wielkiego w 1364 roku z cennymi zabytkami sztuki sakralnej. Interesujące zwyczaje wielkanocne, ściągające turystów (palmy wysokości 2,5 m). Nowe osiedle na dawnych gruntach parafialnych składające się z domków jednorodzinnych mieszkańców, także mieszkańców innych większych miejscowości.

Koninki: wieś w województwie nowosądeckim u podnóża Turbacza, o znacznych walorach dla uprawiania sportów zimowych. Występuje tu wypoczynek masowy, a także indywidualny.

4. Charakter proponowanych badań społecznych.

Proponowane badania społeczne mają przyjąć dwie postacie. Pierwsza jak się wydaje bardziej realistyczna, ze względu na późniejsze włączenie się w nie przedstawicieli badań społecznych, polegałaby na przeprowadzeniu badań terenowych w trzech wymienionych tu miejscowościach. Wariant skromniejszy ograniczyłby je do dwu miejscowości wysokiej turystycznej atrakcyjności. Postać druga to połączenie wspomnianych

wyżej badań za studiami przeprowadzonymi wśród mieszkańców wielkiego miasta, które wydaje się być głównym źródłem napływu gości na ten teren (Krakowa). Nie wydaje się jednak możliwe by badania te przeprowadzić na reprezentacyjnej próbie ogólnomiejskiej, lecz dokonać badań w oparciu o wyrywkowe reprezentacje warstwowe. Badania in situ wymagałyby stosowania połączonych technik badawczych: analizy istniejących dokumentów, świadczących o ruchu wypoczynkowym, wywiadów z ekspertami społecznymi, wywiadów z wypoczywającymi tu gośćmi, wywiadów z mieszkańcami świadczącymi gościne przybyszom w swoich domach oraz mieszkańcami zajmującymi się obsługą ruchu turystyczno - wypoczynkowego. Badania nad mieszkańcami Krakowa polegałyby, w realistycznej ich wersji, na przeprowadzeniu serii wywiadów z osobami, które określone zostaną jako potencjalni goście podobnych miejscowości: rodziny z dziećmi, potencjalni indywidualni goście podobnych miejscowości, uszeregowani ze względu na typy potrzeb wypoczynku. Propozycja maksymalna wymagałaby przeprowadzenia badań opartych na próbie reprezentacyjnej dorosłych mieszkańców miasta.

5. Problematyka badań.

Badania in situ wymagałyby określenia:

- 1, działalności gospodarczej prowadzonej przez mieszkańców badanych miejscowości, w tym wydobywie rezerw dla obsługi mieszkańców, możliwych zasobów ekonomicznych mieszkańców, które mogliby skierować na cele organizacji pobytu turystów w tym również możliwości podejmowania działalności budowlanej i adaptacyjnej posiadanych pomieszczeń,
- 2, możliwości miejscowych lub regionalnych instytucji dla inwestowania w cele organizacji wypoczynku na swoim terenie,
- 3, określenie typów użytkowania istniejących zasobów w celach wypoczynkowo - turystycznych,
- 4, oceny istniejącego ruchu wypoczynkowo - turystycznego przez mieszkańców oraz możliwości jego rozwoju, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji gospodarczej (kryzys, reforma),
- 5, gotowości lokalnych i regionalnych instytucji i organizacji zajmujących się turystyką i wypoczynkiem do działania na tym lub podobnym terenie,
- 6, gotowości wybranych instytucji i jednostek socjalnych zakładów pracy w Krakowie a także Tarnowie, Nowym Sączu do organizowania wypoczynku w tych lub podobnych miejscowościach i ich planów w tym zakresie,

7. oceny warunków wypoczynku i turystyki w badanych miejscowościach przez odwiedzających je gości oraz życzeń i aspiracji w tym względzie,

Badania wielkomiejskie polegałyby na sondażu co do:
1. celów i sposobów organizowania sobie wypoczynku poza miastem w obecnych warunkach,

2. preferencji w zakresie takiego wypoczynku,

3. dotychczasowo praktykowanych form wypoczynku wakacyjnego.

6. Organizacja badań i ich harmonogram.

Celem przeprowadzenia badań in situ koniecznym będzie zorganizowanie - dwu lub trzech obozów badawczych, najlepiej studenckich kół naukowych, w sezonie turystycznym podczas których przeprowadzone byłyby badania terenowe wśród wypoczywających w tych miejscowościach osób, a także zebrania materiałów koniecznych dla charakterystyki badanych miejscowości, zgodnie z nakreśloną wyżej problematyką. Nie wydaje się możliwe, zwłaszcza gdy obozy te organizowane będą w porze prac rolnych (lato), by udało się zebrać zadowalające informacje od mieszkańców, zwłaszcza rolników. W tym celu konieczne są wyjazdy badaczy na ten teren w ciągu roku, najlepiej późną jesienią i zimą. Badania wielkomiejskie przeprowadzić by należało na wiosnę a więc w chwili planowania wypoczynku

letniego. Ich szczegółowy plan przedstawiony byłby na wypadek, gdy przeprowadzenie takich badań będzie postanowione. Wówczas jednak konieczna jest już znaczna znajomość badanych miejscowości, celem przedstawienia warunków wypoczynku w nich badanym.

Harmonogram: badania in situ winny być przeprowadzone latem 1988 roku, kiedy to należy zorganizować wspomniane obozy studenckie, a następnie jesienią tegoż roku i zimą 1988/1989. Badania wielkomiejskie przeprowadzić należy wiosną 1989 roku. Konieczność ilościowej analizy zebranych materiałów decydować będzie o tym, że raport końcowy przedstawiony być może w pierwszej połowie 1990 roku.

Planowane etapy badań:

- etap pierwszy: przygotowanie koncepcji ogólnej, czyli tego dokumentu do 30 X 1987 roku
- etap drugi: zebranie materiałów in situ do 30 III 1989 roku
- etap trzeci: przeprowadzenie badań wielkomiejskich do 30 VI 1990 roku
- etap czwarty: analiza ilościowa i jakościowa badań wielkomiejskich i raport końcowy do 30 X 1990 roku.

Na wypadek nie przeprowadzenia badań wielkomiejskich raport końcowy zamykający etap czwarty przedstawiony byłby do 30 V 1990 roku.

7. Problemy finansowania badań.

Jako świeżo wchodzący w ten problem badawczy nie mamy prawa kwestionować zasad jego finansowania. Nie mniej doświadczenia z finansowaniem badań w tej pięcioletce, i to złe doświadczenia, nakazują nam sformułowania kilku zastrzeżeń. Po pierwsze, stosowane w znanych nam problemach badawczych zasady finansowania preferują prace gabinetowe. Fundusze otwierane w połowie roku, gdy wyniki wymagane są z końcem października praktycznie uniemożliwiają prowadzenie dłuższych prac badawczych. Jeżeli praktyka taka wystąpi cały nakreślony tu program będzie nie realny. Po drugie, wobec tzw. ruchu cen wszelkie kalkulacje kosztów są niezwykle trudne do sporządzenia. Stosowana praktyka polega na zawyżaniu kalkulacji, po to by realizacja badań nie napotykała na finansowe przeszkody. Pragniemy by zleceńdawcy zdawali sobie sprawę z tych ograniczeń.

8. Proponowany skład osobowy zespołu badawczego.

Planuje się stałe zatrudnienie w realizacji tego zadania 6-ciu osób. Byliby to: kierownik badań, sekretarz badań, trzy osoby odpowiedzialne za badania in situ, po jednej dla każdej miejscowości, oraz osoba odpowiedzialna za badania wielkomiejskie. Nadto

5
planuje się przyjęcie 2-3 osób, którym zlecone będą takie zadania jak: analiza ekonomiczna, analiza i ocena walorów przestrzennych, analiza ilościowa. W końcu przewidzieć trzeba obowiązki i wynagrodzenia dla badaczy w badaniach in situ oraz badaniach miejskich, łącznie około 50 osób w różnych okresach zatrudnienia.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych